ראש חודש שבט

א. „ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש גו' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר"[1], ואמרו רז"ל[2] – הובא בפרש"י[3] – „בשבעים[4] לשון פירשה להם".

וצריך ביאור – בשביל מה הוצרך משה רבינו לפרש את התורה לישראל[5] בשבעים לשון[6]?

בלבוש[7] כתב „דחשש אולי אינם כולם בעלי לשון הקודש ולא הבינוהו כלום, דודאי עם רב כזו שהם יותר ששים רבוא יש בהם בעלי לשונות הרבה[8] לכך אמר רש"י בשבעים לשון, כלומר כיון שחשש שמא יש בהם בעלי שאר לשונות . . ודאי הוצרך לפרש להם בכל ה' שבעים לשונות דהי מינייהו מפקת שמא מאותו לשון שישאר שלא לפרש יש בהם והם לא יבינוהו".

אבל לכאורה פירושו צע"ג, דאם משה רבינו חשש מזה, למה המתין עד עתה, בסוף ארבעים שנה, לפרש את התורה בשבעים לשון, ולא עשה כן תיכף לאחרי מ"ת[9]? ועוד זאת, וכי מפני „אולי אינם כולם בעלי לשון הקודש" הוצרך משה להטריח את כל בנ"י לשמוע פירוש כל התורה בכל שבעים לשון!

יש שכתבו[10] „שמפני שראה משה רבינו ע"ה שישראל יגלו לבין שבעים אומות לפיכך באר אותה בשבעים לשון שבאיזה מקום שישראל יבואו ילמדו באותו לשון".

וגם תירוץ זה דורש ביאור, דכיון שדבר זה אינו נוגע לפועל עד שיגלו ישראל בין שבעים אומות – למה הוצרך משה רבינו ללמד כ"ז – כל התורה שבעים פעמים כל פעם בלשון אחרת ושרוב בנ"י ככולם לא הבינו אותן בכלל, וכמחז"ל שאפילו בסנהדרין רק אחדים[11] הבינום – ולא סמך על חכמי ישראל בדורות שיהי' צורך בכך.

---

1) דברים א, ג. שם, ה.

2) ב"ר פמ"ט, ב. וראה תנחומא דברים ב.

3) דברים שם, ה.

4) ל' רש"י.

5) ברש"י סוטה (לה, ב ד"ה היאך למדו אוה"ע) ש„לא נצטוו לכותבה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא הי' לנו מהיכן ללומדה" (וראה גם רד"ק יהושע ח, לב).

6) שהרי בנ"י דברו בלה"ק, כמחז"ל (מכילתא בא יב, ו. ועוד) שלא שינו את לשונם. וראה רד"ק תהלים קיד, א.

7) על פרש"י דברים שם.

8) ראה פרש"י בא (יב, לח) שה„ערב רב" – „תערובות אומות של גרים".

9) בבאר בשדה על פרש"י שם, ד„אחר שבאו לעבר הירדן שכבר כבש סיחון ועוג היו האומות באין להתגייר [וראה רש"י נצבים כט, י] שנפל פחדם על כל העמים והם לא היו מכירים לשה"ק לכן הוצרך משה לבאר התורה בע' לשון".

ולהעיר משטמ"ק [חי' המיוחסים להריטב"א (ירושלים, תשד"מ)] לברכות (יג, א) בשם הראב"ד, דהמ"ד (שם) ד„כל התורה כולה בכל לשון נאמרה" ס"ל דכשמשה למד תורה לישראל, „לפי שהיו בהם גרים משאר לשונות . . הי' מלמדה לכאו"א ב־לשונו". אבל לכאורה גם לפ"ז צ"ל שיש חידוש בהא שבסוף שנת הארבעים פירשה להם בשבעים לשון.

10) הובא באמרי שפר על פרש"י תבוא כז, ח.

11) ראה סנהדרין יז, ריש ע"ב וברש"י שם. תוד"ה ויודעים מנחות סה, א.

ב. ויש לומר הביאור בזה:

ידוע מ״ש הרמב״ן[12] אודות לשון הקודש, „שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה כולם בלשון ההוא נאמרו . . הוא הלשון שהקב״ה . . מדבר בו״: ועפ״ז, כיון שענינה של תורה הוא – תורת ה׳, „אשר נתן לנו את תורתו״[13], לכן, הי׳ צ״ל לכאורה לימוד התורה בלשון הקודש דוקא, הלשון „שהקב״ה . . מדבר בו״.

ולא רק בנוגע לתורה שבכתב, שגדרה הוא – כשמה – הכתב, דיוק האותיות לא חסר ולא יתיר, כפי שניתנה מפי הגבורה (ועד שהקריאה בתושב״כ (אע״פ שאינו מבין) נחשבת לימוד התורה[14], הרי ודאי שמקום לומר שקריאת תורה שבכתב היא דוקא בלשון הקודש[15] (הלשון שבה ניתנה מפי הגבורה[16]).

אלא אפילו בנוגע לפירוש התורה וכללות תושבע״פ, הגם שלכאורה נוגע ההבנה (שלכן אם אינו מבין מה שלומד „אינו נחשב לימוד כלל״[17]), מ״מ, הרי הרהור לאו כדיבור דמי[18], ויש כמה דינים החלים על הדיבור בד״ת[19] (גם בתורה שבע״פ), כמו האיסור לדבר בד״ת כשהוא ערום (משא״כ הרהור מותר)[20]; פסק אדה״ז[21] שאין מברכים ברכות התורה על הרהור בד״ת אלא רק על דיבור דת״ת, ועוד.

וכיון שגם תושבע״פ היא „מעם ה׳״[22], תורת ה׳ – מקום לומר, שהשם וגדר ד„דברי תורה״ חל רק על דיבורים שהם בלשון שהקב״ה מדבר בו, היינו לה״ק[23].

וזו היתה פעולת משה רבינו, שע״י שהוא פירש את התורה בשבעים לשון – חל שם „תורה״ על דברי תורה הנלמדים ע״י בנ״י בשאר לשונות[24]. דהגם שאין זה

---

12) תשא ל, יג. וכ״ה בכמה ספרים – ראה בארוכה אגרות קודש אדמו״ר מהורש״ב נ״ע ח״ב ע׳ תתטז ואילך. וש״נ.

13) כנוסח ברכות התורה.

14) הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ב ס״ב.

15) ראה אוה״ת תבוא (כרך ו) ע׳ ב׳שצד.

16) ראה תוד״ה כל (סוטה לג, רע״א) בשם הר״ח. רשב״א לברכות (יג, א) בשם רב האי גאון. שטמ״ק ברכות שם בשם הראב״ד. – וראה לקמן הערה 24.

17) הל׳ ת״ת שם ס״ג, וכ״כ בשו״ע שלו או״ח ס״נ ס״ב – ממג״א שם סק״ב.

18) טושו״ע (ודאדה״ז) או״ח סי׳ סב. הל׳ ת״ת שם ס״ב. ועוד. וראה בפרטיות אנציקלופדי׳ תלמודית ערך הרהור כדיבור. וש״נ.

19) ראה נ״כ טושו״ע שם ושם סי׳ פה. ובפרטיות – אנציקלופדי׳ תלמודית שם ס״ג, ס״ו, ס״ז. וש״נ.

20) שו״ע אדה״ז או״ח סו״ס עה.

21) שו״ע או״ח סמ״ז ס״ב. וראה גם הל׳ ת״ת שם ס״ב, ש„אינו יוצא בלימוד זה [בהרהור לחוד] י״ח מצות ולמדתם אותם״.

22) ל׳ הרמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ח (וראה כס״מ שם שקאי גם על הכופר בפירושה. וכן מפורש בפיהמ״ש הקדמה לפ׳ חלק יסוד הח׳ בסופו). וראה לקמן ס״ה.

23) ובשטמ״ק שבהערה 16, דלמ״ד (ברכות שם) „כל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה״ – משה הי׳ שונה להם בלשון הקודש, „ואין אדם יוצא ידי והגית בו אלא בלשון הקודש״. וראה גם מאירי שם (אבל גם למ״ד זה לכאורה חל גדר ד„דברי תורה״ גם על עניני תורה הנלמדים בכל לשון ונקרא ת״ת).

24) ועדמ״ש התוס׳ ברכות שם, בנוגע ל„פרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור . . מקרא בכורים כו׳ שמצוה בתורה לקרותן״, שטעם המ״ד שנאמרין בכל לשון לפי ש„בכל לשון נאמרה בסיני שכל דבור ודבור שהי׳ יוצא מפי הקב״ה הי׳ מתחלק לשבעים לשון״ (שבת פח, ב. שמו״ר ספכ״ח. וראה תוס׳ הדר זקנים עה״ת יתרו כ, ב).

והצורך גם בפירוש התורה לשבעים לשון ע״י משה רבינו – כי: (א) קול הקב״ה (שנחלק לע׳ לשון) הי׳ רק דעשה״ד, ומשה פירש כל התורה כולה לשבעים לשון. (ב) ועיקר: כיון שכל עניני

הלשון שהקב״ה מדבר בו, מ״מ חל ע״ז הגדר דדברי תורה, וכשאדם מוציא מפיו עניני תורה בלשונות האומות[25], ה״ז מוציא מפיו „דברי תורה״ (ואסור לדברם קודם ברכת התורה, וכו׳).

[ויש לומר, שמעין זה מצינו גם ב־תורה גופא, שיש בה מלשונות העמים, כמו[26]: „יגר שהדותא״, „טוטפות״ ועוד — שהטעם שתיבות אלו נכללו בתורה (שהיא כולה „מפי הגבורה״), הוא כדי שתחול קדושת התורה על תיבות אלו, שע״ז נעשו לשונות האומות מוכשרים „להעביר״ על ידם דברי תורה[27], ומעין זה נמשך בכללות הלשונות כאשר לומ־דים בהם תורה].

והטעם שענין זה נעשה ע״י משה רבינו דוקא הוא, כי כל עניני תורה נמסרו לבנ״י ע״י משה דוקא, „משה קבל תורה מסיני״[28], ועד שאמרו חז״ל[29] ד„כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נא־מר למשה מסיני״. וכן בענין זה, שחלות שם תורה על דברי תורה הנאמרים בשבעים לשון יכולה לבוא רק ע״י משה.

ג. עפ״ז יש לבאר עוד ענין שמצינו בנוגע לתרגום התורה בשבעים לשון — שלאחרי שפירש משה רבינו את התורה בשבעים לשון, צוה „משה[30] וזקני ישראל את העם . . ביום אשר תעברו את הירדן גו׳ והקמות לך אבנים גדולות גו׳ וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב״, ואמרו רז״ל[31] — והובא ב־פרש״י[32] — „בשבעים לשון״, והיינו ש־נוסף ע״ז שפירש להם התורה בשבעים לשון בעל פה, צוה[32a] שיכתבו את התו־רה בשבעים לשון.

וע״פ משנת״ל מובן הטעם ששניהם צ״ל: דהנה הרמב״ם[33] פי׳ שהכתיבה היתה „בכתיבת כל אומה מאלו האומות״. ונמצא שאין החילוק בין הא ד„בע׳ לשון פירשה להם״ וכתיבת התורה בע׳ לשון רק אם הי׳ זה בע״פ או בכתב, אלא גם כשהמדובר הוא רק בלשון האומות או

תורה באים לישראל ע״י משה רבינו (כדלקמן בפנים), לכן גם ענין זה הי׳ צ״ל (גם) ע״י משה רבינו. ולהעיר משטמ״ק שבהערה הקודמת, שהלשון שבנ״י לומדים בה תורה תלוי באיזו לשון לימדם משה.

25) לא רק בלשון ארמי [שניתנה מסיני — רמ״א אה״ע ר״ס קכו. וראה רש״י קידושין מט, סע״א. שו״ע אדה״ז או״ח סרפ״ה ס״ב. ועוד. וראה בארוכה לקו״ש חכ״א (ע׳ 447 ובהערות שם. ושו״נ). וע״ד החסידות ראה אוה״ת לנ״ך ע׳ תתקד] — אלא באיזו לשון שהיא משבעים לשון.

26) ויצא (לא, מז), בא (יג, טז), ואתחנן (ו, ח) — וכפשטות לשון רש״י שם.

אבל בשל״ה (תט, ב. הובא באוה״ת ואתחנן ע׳ שכז) ש„תיבות הנ״ל הם לה״ק ונכללו בלשון יוני או נכתפי או באפריקי״. ע״ש.

27) וי״ל שע״ז ניתן הכח להכניס בכ״ד ספרי קודש הפרקים בדניאל, עזרא (וכיו״ב) שהם בלשון ארמי (דלא כתיבות הנ״ל בחומש, שלפי השל״ה הם תיבות בלה״ק, כבהערה הקודמת).

28) ריש מס׳ אבות.

29) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ״ב ה״ד. שמו״ר רפמ״ז. ועוד. — וראה הנסמן בלקו״ש חי״ט ע׳ 252 הערה 20, 21.

30) תבוא כז, א־ב. שם, ח.

31) משנה סוטה לב, סע״א.

32) תבוא שם, ח.

32a) ולפי דרז״ל בגמ׳ סוטה שם (לה, ב. מתוספתא שם פ״ח, ד) „ג׳ מיני אבנים היו, א׳ שהקים משה כו׳ ואתיא באר באר״ (ובתשב״ץ ח״א סנ״ג (ועוד) גריס בגמ׳ „מה להלן באבנים אף כאן באבנים״) — גם משה רבינו עצמו כתב כל התורה כולה על אבנים (תשב״ץ שם. וראה גם עיון יעקב לע״י סוטה שם. מנחת ביכורים לתוספתא שם. — ובאוה״ת ויצא (כרך ה׳ — תתסא, ב) ד„בסוטה . . משמע דפי׳ משה באר שכתב את התורה על האבנים בשבעים לשון״).

33) פיהמ״ש סוטה שם.

רק*[33] בכתב האומות. והם שני הענינים ד„פירשה להם" והכתיבה – שהם ב' פעולות, האחת שיהי' חל שם וגדר תורה על התורה הנלמדת בלשונות האומות, והשנית – שיהי' חל שם תורה על כתב האומות, שהספרים בעניני תורה שנכתבו בכתב האומות, ה"ה ספרי קודש[34] (שאסור לנהוג בהם מנהג בזיון[35] כו').

ד. והנה לפי פשוטו, מדבר כתוב זה („הואיל משה באר את התורה הזאת") ב־אמירת משנה תורה, שמזה מובן, שפירוש התורה ע"י משה רבינו „בשבעים לשון" תוכנו קשור עם החידוש דמשנה תורה.

וע"פ הנ"ל יש לבאר השייכות ביני־הם, ובהקדם מרז"ל[36] „קללות שבמשנה תורה . . משה מפי עצמו אמרן" (ודלא כאלו שבתורת כהנים (פ' בחקותי), ש־„משה מפי הגבורה אמרן"). וכבר נתבאר בכ"מ[37], שכלל זה נאמר לא רק לענין „קללות שבמשנה תורה", אלא כל ספר משנה תורה אמר משה „מפי עצמו".

ובפירוש הדברים האריכו במפר־שים[38], דלכאורה איך אפ"ל על פסוק מחמשה חומשי תורה שמשה „מפי עצמו" אמרו (ולא „מפי הגבורה") – והרי הלכה ברורה[39] היא ש„האומר שאין התורה מעם ה' . . אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו ה"ז כופר בתורה". ומפורש ברמב"ם[40] לענין „שמונה פסוקים שבסוף התורה" – „שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם"?

ומבואר בזה ע"פ דברי התוס'[41] „משה מעצמו אמרם – וברוח הקודש", כלומר, שגם (קללות שב)משנה תורה ברוה"ק נאמרו והוי בכלל תורה שנאמרה „מפי הגבורה", אלא שב„מפי הגבורה" יש כמה דרגות[42] (ולגבי „פי הגבורה" שבד' ספרים הראשונים, הרי „רוה"ק" שבמשנה תורה בגדר „פי עצמו" ייקרא, וכדלקמן סעיף ה).

וצריך ביאור: כיון שגדרה של תורה שבכתב (חמשה חומשי תורה) הוא ש־כולה „מפי הגבורה" (ובזה שונה היא מנביאים וכתובים שגם הם נאמרו ו־נכתבו בנבואה או ברוה"ק, אבל אינם בכלל אותה דרגא של „מפי הגבורה" כמו תורת משה[43]) – א"כ למה נכללו בתורה שבכתב גם דברי משה שנאמרו (רק) „ברוה"ק", ועד שלגבי ד' ספרים הראשונים הם בגדר „מפי עצמו"?

ויש לומר הביאור בזה:

---

*) ולהעיר מי"א בשטמ"ק ברכות שם (בדעת רש"י), „דאי אמרינן בכל לשון נאמרה, אם כתובה בכל לשון היא קדושה כבלשון הקודש", „שתהא ראוי' לקרות בה בבית הכנסת".

---

*33) ובתוי"ט למשנה סוטה שם „בכתב ולשון של ע' אומות". וראה לקו"ש חכ"ד ע' 1 הערה 9.

34) היינו ספרים בעניני תורה כו' (ולא קדושת כ"ד ספרי קודש"). – וראה שו"ע אדה"ז או"ח סשל"ד סי"ב.

35) ראה פתחי תשובה יו"ד סרע"א סק"כ (משו"ת חו"י סק"ו). שו"ע אדה"ז שם.

36) מגילה לא, ב.

37) ראה זח"ג רסא, א. ש"ך עה"ת ואוה"ח ר"פ דברים. ועוד. ובארוכה אוה"ת ר"פ דברים.

38) אברבנאל ריש דברים. ועוד. וראה בפר־

טיות תו"ש מילואים לפ' משפטים (כרך יט) סל"ג פ"ב. וש"נ.

39) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח (ע"פ סנהדרין צט, ב). וראה רמב"ן בהקדמתו לפי' עה"ת. ועוד.

40) הל' תפלה פי"ג ה"ו.

41) מגילה שם.

42) כן צריך לפרש לשיטת התוס'. משא"כ לפי תירוצים אחרים המובאים בתו"ש שם. ואכ"מ.

43) ראה בארוכה הקדמת האברבנאל לנביאים הראשונים בחילוק בין תורה נביאים וכתובים.

ידוע מה שאמרו רז״ל[44] „מי איכא מי־די דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא תא״, ופרש״י „ולא רמזה משה באורייתא, שהחומש הוא יסוד נביאים וכתובים וב־כולם יש סמך למצוא מן התורה״. ועפ״ז י״ל, שכשם שלתוכן הדברים שבנ״ך „יש סמך למצוא מן התורה״, כך הוא בנוגע לאופן התגלות הדברים שבנ״ך, שכדי שיחול עליהם שם „תורה״, צ״ל „יסוד״ להתגלות כזו בתורת משה עצמו.

כלומר: הענינים שבספרי נביאים ו־כתובים (שנתגלו ע״י נבואה ורוה״ק) אינם רק בגדר „דברי נביא״ (וכיו״ב), אלא הם „תורה״. שלכן הציווים שבהם, חייבים אנו לקיים (לא (רק) מצד החיוב לשמוע אל דברי הנביא, אלא) מצד חיוב התורה לקיים „דברי קבלה״ (אלא שאין בהם אותו החומר כדברי תורה, חמשה חומשי תורה)[45]. ויש לומר, שהיסוד לזה (שיחול על דברים שנתגלו ע״י נבואה או רוה״ק גדר „תורה״) בתורת משה גופא, הוא משנה תורה, שנאמר (רק) „ברוה״ק״, ומ״מ ה״ה חלק מתורת משה, „שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם״.

ה. ובדרך זו יש לבאר גם דברי ה־זהר[46] שמשנה תורה נק׳ „תורה שבע״פ״ והיא מקורה של תושבע״פ [וכמבואר בספר מגלה עמוקות[47] ש„עניין משנה תורה היא על סוד תורה שבעל פה שקיבלו ישראל בסוף מ׳ שנה בכניסתם לארץ״, וזהו גם הרמז בכך ש„מ׳ דורות ממשה רבינו עד רבי[48] שסידר המשניות״ — ע״ד „מ׳ שנה שהמתינו (ישראל) לקבל תורה שבעל פה״]:

השייכות של משנה תורה לתורה ש־בעל פה מובנת ע״פ המבואר בכמה מקו־מות[49] בחילוק בין „פי הגבורה״ שבד׳ ספרים הראשונים ו„פי הגבורה״ שבמש־נה תורה, דספרים הראשונים נתגלו ע״י הקב״ה, אלא שהי׳ באמצעותו של משה, שהקב״ה שם את הדברים בפיו, ומשה הי׳ מעתיקן בכתב, באופן שלא התערבה דעתו והשגתו של משה במסירת ה־דברים: משא״כ במשנה תורה, אף שגם הדברים שבמשנה תורה נאמרו „מפי הגבורה״, מ״מ התגלות הדברים היתה ע״י משה, שמשה הי׳ מדבר מעצמו את דברי ה׳ אשר השיג בדעתו. והיינו ש־דברי הקב״ה נתלבשו בדעתו של משה (ולכן מסרם משה לבנ״י כאילו הי׳ אומ־רם „מפי עצמו״).

[ויתבארו עפ״ז דברי הראב״ז[50] שפי׳ הא דאמרו חז״ל[51] ד„אפילו מאן דלא דריש סמוכים בעלמא במשנה תורה ד־ריש״ — „וטעמא משום דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מוקדם ומאוחר אבל משה שסידר משנה תורה פרשה אחר פרשה לא סידר אלא להדרש״. וי״ל דכוונתו היא, שבד׳ ספרים הראשונים

44) תענית ט, א.

45) ראה בפרטיות אנציקלופדי׳ תלמודית ערך דברי קבלה. וש״נ.

46) ח״ג רסא, א (וראה גם זח״א ר״פ ויצא קמז, ב — בסתרי תורה). ולהעיר מספרי דברים שם, ד„באר את התורה הזאת״ כולל פירושי תושבע״פ — הובא בהקדמת הרמב״ם לפיהמ״מ.

47) אופן רמו (הובא באוה״ת דברים ע׳ ז). וראה לקו״ת במדבר טו, ג. ועוד.

48) כ״ה במג״ע שם. וצ״ע, שהרי מ׳ דורות הם עד רב אשי (הקדמת הרמב״ם לס׳ היד).

49) ראה זח״ג (ז, רע״א. רסה, א) „מפי ההוא קול דאחיד ביי״. וראה לקו״ת שה״ש כ, ג. אוה״ת אמור (כרך ג׳ ע׳ תתמ־מא). דברים ע׳ ו. לקו״ש ח״ד ע׳ 1087 ואילך. חי״ט ע׳ 10 ואילך. — ועיין תפארת ישראל למהר״ל פמ״ג.

50) סל״ד (הועתק בהגהות מהר״ב רנשבורג ליבמות ד, א).

51) ברכות כא, ב. יבמות שם.

שהקב"ה שם דבריו בפיו של משה (מבלי התערבות דעתו והשגתו של משה), אין הכרח דאיכא טעם בשכלו דמשה בסמיכות הדברים, ולכן לא דריש סמוכים. משא"כ במשנה תורה שהדברים וסדרן השיג משה בדעתו, ומעצמו הי' אומר את דברי ה' אשר השיג, א"כ בהכרח שסדר הדברים מובן ומושג, ואיכא למדרש סמוכים — „לא סידר אלא להדרש").

וע"פ הנ"ל (ס"ד) יש לומר, שהטעם שהוצרך להיות ענין כזה בתורת משה (שהתגלות הדברים תהי' באופן שבתחלה נתלבשו בדעתו והשגתו של משה רבינו) הוא — כי זהו ה„יסוד" לגדר תורה שבע"פ.

דהנה בנוגע לתורה שבע"פ מצינו דבר והיפוכו: מחד גיסא, התגלותה (מלבד הענינים שהם הלכה למשה מסיני ובאו בקבלה) היא ע"י בני ישראל, שהם המגלים עניני תורה שבע"פ, ע"י לימודם. ובזה מוכרחת דעתו והשגתו של לומד התורה: אבל לאידך, כל תוכן לימוד תורה הוא לגלות דבר ה'. כלומר: ה־הלכה תלוי' (לא בהבנת האדם, אלא) שזהו רצונו ית', כי מהותה של תורה היא — חכמתו ית', אלא שהקב"ה מסר אותה לבנ"י שהם יגלו אותה ע"י הבנתם.

וכיון שכל הגדרים שבתורה צ"ל להם יסוד בתורת משה, לכן ענין זה — שיחול שם תורה („תורת ה'") על דבר חכמה שנתגלה ע"י דעתו והשגתו של אדם נברא — בתורת משה, הוא במשנה תורה, שגם שם ישנם שני קצוות אלה, שהיא דבר ה' שנתלבשה בדעתו והשגתו של משה, וע"ז שישנו גדר זה בתורת משה, נמשך כן גם בכללות תורה שבע"פ[52].

וזהו גם הטעם, שביחד עם אמירת משנה תורה — „בשבעים לשון פירשה להם": כשם שע"י אמירת משנה תורה פעל משה שהשגת התורה של בן אדם (הלומד לפי כללי התורה) נעשית חלק מתורת ה' (וקודם שלומדים אותה חייבים לברך ברכת התורה, „אשר נתן לנו את תורתו") — כך הוא בענין הלשון ש־לומדים בה תורה, ש„בשבעים לשון פירשה להם" כדי שיחול גדר של תורה גם על לשון (שאינה לשון שהקב"ה „מדבר בו", אלא לשון) עם ועם, לשונות בנ"א, כנ"ל בארוכה.

ו. ענין האמור שייך במיוחד לכ"ק מו"ח אדמו"ר — אשר יום ההילולא שלו חל בעשירי ל„עשתי עשר חודש" (בעשירי בשבט) — שאחד מחידושיו בענין גילוי פנימיות התורה (שבדורות האחרונים נתגלתה בתורת החסידות בכלל, ובתורת חסידות חב"ד בפרט) הי', שהש־תדל ביותר בענין תרגום ספרי ומאמרי פנימיות התורה בשבעים לשון[53], כדי שהמעיינות של פנימיות התורה יגיעו עד לחוצה ממש, גם לאלה שלא זו בלבד שאינם שייכים ללשון הקודש, אלא אפי־לו לא ללשון אידית[54].

שזו היתה נתינת כח ממנו, דגם כאשר מתרגמים עניני פנימיות התורה באותיות של לשון עם ועם, קדושים יהיו, ויש בהם המעלות של סתים דאורייתא, ש־מעוררים סתים דנשמתא, ומקשרים את האדם עם סתים דקוב"ה (כמבואר בזהר[55]).

---

52) ראה גם לקו"ש חי"ט שם (ע' 12). וראה לקו"ש חט"ז ע' 208.

53) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 862 ואילך. חכ"ד ע' 10. ועוד. וראה לקו"ש חי"ג ע' 180.

54) ראה תניא אגה"ק סכ"ה (קמא, א). וראה לקו"ש חכ"א (ע' 447 ואילך) במעלת לשון זו.

55) ח"ג עג, א (וראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר ב„התמים" (ח"ד ע' מח (קפט, ב) ואילך). אגרות קודש שלו ח"ג ס"ע תקלג ואילך).

ומכאן למדנו הוראה למעשה, בעמדנו בראש חודש שבט (אשר בו „הואיל משה באר את התורה הזאת" בשבעים לשון), ובקירוב ליום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהשתדל בתרגום עניני פנימיות התורה בשבעים לשון —

ואשר כאו"א מאתנו צריך לילך „בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ע"[56] —

ובפרט שבשנה זו* הוא ארבעים שנה להסתלקותו, והבטיחה תורה אשר באר בעים שנה[57] נותן ה' לכם „לב[58] לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", וכמח"ז[59] שאז קאים אינש אדעתי' דרבי',

לעסוק בהפצת התורה בכלל, ובהפצת פנימיות התורה במיוחד, גם לאותם הנמצאים בחוצה, עד שצריכים לפרש להם את התורה בשבעים לשון,

וע"י „יפוצו מעינותיך חוצה" קאתי מר דא מלכא משיחא[60], ויוליכנו קוממיות לארצנו — כניסה לארץ[61], בגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ וארא — ר"ח שבט — תשכ"ו, תש"מ)

---

56) ל' התניא אגה"ק סי' זך.

57) ולהעיר ממגלה עמוקות הנ"ל (רס"ה) השייכות ד„באר את התורה הזאת" (ותורה שבע"פ) לשנת הארבעים דוקא. וראה אוה"ת ויצא (הנ"ל הערה *32).

58) תבוא כט, ג.

*) תש"נ (שנת הו"ל של השיחה). המו"ל.

59) ע"ז ה, ב. רש"י עה"פ.

60) אגרת הבעש"ט המפורסמת (נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

61) כימי צאתך מארץ מצרים שנכנסו לארץ בשנת הארבעים דוקא (ראה זח"א קלו, סע"ב (במדרש הנעלם) „זמן גאולתם של ישראל בשנת הארבעים הוא").